

Perlin S. I. Organizational aspects of use of technical and forensic tools in crime detection

Based on an analysis of scientific literature and practice the author proved the relevance of the problem of organization of the use of technical and forensic tools at the stage of crime detection. It is indicated that the technical and forensic tools are a variation of scientific and technical resources that are specifically designed for the resolution of a problems of criminalistics. It was reviewed the classification of technical and forensic tools.

It was determined that the use of technical and forensic tools is one of the main ways to identify and secure evidence of a crime at the initial stage of criminal proceedings. It is proved that in most cases the detection of such crimes by technical and forensic tools can be carried out in the course of a crime scene examination. It is indicated that the use of technical and forensic tools to detect signs of crimes during the crime scene examination can be carried out by the investigator and the specialist. It was disclosed the features of engaging of forensic experts to participate in the crime scene examination in the realities of reforming the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Based on the analysis of departmental legal acts there were determined two kinds of specialists engaged to a crime scene examination: 1) forensic inspectors, who are included in the structure of the bodies of pre-trial investigation; 2) employees of the Expert Service of Ministry of Internal Affairs of Ukraine as the part of the specialized forensic mobile laboratory of auto-technical, explosive type and the others.

Key words: *forensic technics, technical and forensic tools, forensic expert, crime scene examination.*

УДК 343.98

М.В. Стащак

СУЧАСНІ ОЗНАКИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ФОРМ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті доведено, що оперативно-розшуковим формам протидії злочинності, як і іншим формам суспільної діяльності, властиві певні ознаки, згідно з якими їх можна класифікувати на види. На підставі аналізу існуючих в оперативно-розшуковій науці точок зору щодо ознак форм оперативно-розшукової діяльності та їх порівняння, зокрема із радянськими, українськими та закордонними умовиводами вчених, запропоновано авторське бачення ознак форм оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: *ознаки, протидія, оперативно-розшукові форми, злочинність, кримінальна поліція.*

Постановка проблеми. Формам оперативно-розшукової діяльності, як і іншим формам суспільної діяльності, властиві певні ознаки, згідно з якими їх можна класифікувати на види. Отже, для того щоб запропонувати авторську класифікацію форм ОРД з протидії злочинності, спочатку необхідно виділити

загальні характерні властивості цих форм. Аналіз юридичної літератури свідчить, що вчені в галузі інших юридичних наук також дискутують з приводу ознак певного виду правоохоронної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагалі, різні аспекти досліджуваної проблематики досить активно розроблялися радянськими, вітчизняними та зарубіжними вченими у сфері оперативно-розшукової діяльності. Серед них слід виділити праці К.В. Антонова, В.М. Аتماжитова, А.В. Баб'яка, О.М. Бандурки, В.Г. Боброва, А.С. Вандишева, С.М. Гусарова, О.Ф. Долженкова, В.П. Захарова, І.П. Козаченка, А.Г. Лекаря, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, С.С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.М. Перепелиці, М.А. Погорецького, В.Д. Пчолкіна, В.Б. Рушайло, В.Г. Самойлова, Г.К. Сінілова, Л.П. Скалозуба, О.П. Снігерьова, К.В. Суркова, С.В. Степашина, В.Є. Тарасенка, В.В. Шендрика, А.Ю. Шумилова, О.О. Юхно та ін. Водночас, у їхніх роботах ознаки форм оперативно-розшукової діяльності після оновлення кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства не узагальнювались, що й вплинуло на вибір теми наукової статті.

Формування цілей. Сформулювати сучасні ознаки оперативно-розшукових форм протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. У сфері адміністративної діяльності існує більш-менш узгоджена позиція стосовно того, що найбільш важливими та значимими ознаками форм вказаного виду діяльності є такі:

- завдання та функції;
- спосіб вираження сутності управлінської діяльності;
- шлях, за допомогою якого здійснюється управлінський вплив на учасників відносин;
- забезпечення безпосередньої реалізації повноважень відповідних органів;
- практичне відображення діяльності відповідних органів та їх посадових осіб;
- безпосереднє чи опосередковане закріплення в нормативно-правових актах статусу конкретного органу;
- відносна самостійність та універсальність;
- обрання з урахуванням конкретної управлінської ситуації статусу об'єкта впливу, вимог ефективності та доцільності [1-3].

Теорія кримінального процесу напрацювала власні ознаки, притаманні цьому виду діяльності. Аналіз думок учених-процесуалістів дозволяє об'єднати їх таким чином:

- наявність безпосередніх завдань, що вирішуються на певному етапі;
- визначене коло суб'єктів;
- особливий порядок виконання процесуальних дій, що відтворюють зміст певної стадії, та відображення в ній кримінально-процесуальних принципів;
- функціональна взаємопов'язаність стадій між собою;

- темпоральність кожної стадії;
- підсумкове рішення, яким закінчується кожний з етапів [4-7].

Під час аналізу фахової літератури встановлено, що перші спроби виділити ознаки форм ОРД було зроблено ще у 80-х роках ХХ ст. радянськими вченими у сфері ОРД. Так, з точки зору А.Ф. Волинського, Д.В. Гребельського та інших учених ознаками організаційно-тактичних форм ОРД є:

- особливості нормативно-правового регулювання;
- цілі (мета) та завдання заходів, що проводяться;
- ступінь і характер відношення до конкретних злочинних проявів і причетних до нього осіб [8, с. 31-32].

На наш погляд, точки зору наведених радянських науковців є дискусійними й не в повній мірі відповідають вимогам сьогодення.

Провівши аналіз наукової літератури щодо ознак форм ОРД встановлено, що це питання значно активніше вивчається українськими вченими. Це підтверджується більш широкою класифікацією запропонованих вітчизняними вченими ознак, які з метою теретичного впорядкування слід поділити на окремі групи. До першої групи необхідно віднести науковців (П.П. Підюков, І.В. Сервецький та Ю.М. Юрченко), які стверджують, що формам ОРД властиві дві групи ознак: об'єктивні та суб'єктивні.

Суб'єктивні ознаки динамічні, вони перебувають у творчому пошуку, моделюють, експериментують у рамках наявних у суспільстві традицій, норм чинного законодавства, зважаючи на міжнародні норми щодо ефективного застосування заходів у боротьбі зі злочинністю. Об'єктивні ознаки форм ОРД складаються з пов'язаних між собою умов і сукупності ознак, що характеризують незалежність змісту ОРД від суб'єктивних впливів [9, с. 432]. На наш погляд, наведені П.П. Підюковим, І.В. Сервецьким та Ю.М. Юрченкою ознаки форм ОРД є надто загальними та не дозволяють чітко окреслити зміст вказаного виду форм.

Авторський колектив навчального посібника «Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції» утворює другу групу, яка займає позицію, згідно з якою ознаки форм ОРД можна класифікувати:

- за юридичною природою: на матеріальні та процесуальні;
- залежно від функціональної спрямованості: на охоронні та регулятивні;
- залежно від об'єкта впливу: на охоронні і регулятивні;
- за характером правових зв'язків між суб'єктами: на прості та комплексні;
- за порядком розподілу прав і обов'язків між суб'єктами: на двосторонні та односторонні [10, с. 26].

Щодо наведеної точки зору слід висловити певні заперечення, оскільки, вона, в основному, характеризує не ознаки форм ОРД, а оперативно-розшукові правовідносини.

Третю групу формують В.О. Біляєв, Г.О. Душейко, Ю.Ю. Орлов, І.І. Татарин, Р.А. Халілев та М.О. Шилін, які взаємодоповнюють запропо-

новані один одним ознаки форм ОРД. Так, усі названі науковці вважають, що невід'ємними ознаками форм ОРД є:

- мета та завдання форм ОРД;
- наявність спеціального суб'єкта, який уповноважений проводити

ОРД [11-17].

Далі кожен із науковців доповнює вказані ознаки рядом інших, серед яких:

- наявність спеціальної системи правового регулювання (І.І. Татарин) [15, с. 167];

- нормативне закріплення зазначеного порядку у відомчих нормативних актах (Ю.Ю. Орлов). Таке закріплення передбачає визначення суб'єкта (суб'єктів), діяльність якого спрямована на вирішення певних завдань ОРД, функцій, юридичного статусу (підпорядкованість, обов'язки, повноваження, відповідальність), регламентацію діловодства [11, с. 4];

- підстави для проведення оперативно-розшукових заходів у межах кожної форми ОРД (В.О. Біляєв, Р.А. Халілев) [12, с. 94; 16, с. 212];

- наявність організаційно визначеного порядку проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виконання певного завдання (завдань) ОРД (Ю.Ю. Орлов) [11, с. 4];

- спрямованість на конкретний об'єкт (М.О. Шилін) [17, с. 93];

- особливості тактики здійснення оперативно-розшукових заходів (В.О. Біляєв, Р.А. Халілев) [12; 18];

- документи, що є носіями інформації про результати здійснення оперативно-розшукових заходів у межах окремої організаційно-тактичної форми ОРД (Г.О. Душейко, Р.А. Халілев) [12, с. 94; 14, с. 110].

Відзначимо, що для всестороннього й повного розгляду проблематики, пов'язаної із визначенням сучасних ознак форм ОРД, окрім радянської та вітчизняної фахової літератури, слід вивчити також і зарубіжну юридичну літературу. Огляд закордонних праць науковців показав, що тематика відносно змісту та ознак форм ОРД також перебуває у полі їхнього наукового інтересу. Так, авторський колектив підручника «Оперативно-розшукова діяльність» вважає, що кожному стадію (форму) ОРД характеризують властиві тільки їй певні ознаки, які дозволяють відрізнити ту чи іншу форму одна від одної. Найбільш типові із них у сукупності утворюють систему ознак стадій, зокрема:

- 1) неминучість конкретної стадії оперативно-розшукового процесу;

- 2) наявність самостійного завдання (пов'язаного із єдиною метою оперативно-розшукового процесу – захистом від злочинних посягань і загальними завданнями, характерними для цього процесу в цілому), невирішення яких буде перешкодою для подальшого розвитку оперативно-розшукового процесу;

3) пошукові процедури й оперативно-розшукові відносини, які утворюють самостійну стадію оперативно-розшукового процесу та реалізуються у специфічній для конкретної стадії обстановці;

4) для кожної стадії характерне своє коло учасників і особливе становище суб'єктів (наглядно це проявляється стосовно особи, яку вивчають);

5) закінчення кожної стадії відображається у рішенні оперативника, оформлюється відповідним актом і передбачає подальший хід ОРД [19].

Думка російських учених щодо ознак форм ОРД є неоднозначною, однак вважаємо недоцільним полемізувати із цього приводу у зв'язку із різними системами національного оперативно-розшукового законодавства. Водночас слід наголосити, що автори підручника «Оперативно-розшукова діяльність» виділяють таку ж, як і українські вчені, ознаку форм ОРД, як суб'єкти та документальне оформлення результатів роботи у рамках кожної форми ОРД.

Таким чином, на основі проведеного аналізу наукової літератури та вивченого емпіричного матеріалу, можливо сформулювати новітні ознаки форм ОРД, зокрема:

1) вичерпне коло суб'єктів, які уповноважені чинним законодавством використовувати оперативно-розшукові можливості в рамках кожної форми ОРД;

2) наявність специфічних об'єктів, що становлять оперативний інтерес в межах кожної форми ОРД;

3) специфічне коло учасників оперативно-розшукових правовідносин на кожній стадії ОРД;

4) особлива система правового регулювання, оскільки питання організації і тактики проведення окремих оперативно-розшукових заходів, а також використання сил і засобів ОРД у межах певних форм цієї діяльності регламентуються відомчими нормативними актами закритого характеру;

5) наявність специфічних оперативно-розшукових сил, засобів і заходів, що використовуються у рамках певних форм ОРД;

6) наявність спеціальних принципів, відповідно до яких уповноважені оперативні підрозділи здійснюють протидію злочинності в межах оперативно-розшукових форм;

7) темпоральність кожної форми ОРД;

8) наявність спеціального порядку оперативно-розшукового діловодства, що стосується оперативно-службової діяльності різних підрозділів кримінальної поліції та відображається в оперативно-розшукових документах з грифом обмеженого доступу.

Висновки. Підсумовуючи наведене зазначимо, що в спеціальній юридичній літературі погляди вчених щодо змісту та ознак форм оперативно-розшукової діяльності мають досить різновекторний та неоднозначний характер, у зв'язку з чим у цій статті була зроблена спроба їх відповідного переосмислення та узагальнення.

Використані джерела:

1. Приймаченко Д.В. Форма адміністративної діяльності митних органів: поняття та структура / Д.В. Приймаченко // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2006. – № 1. – С. 72-80.

2. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Особлива частина : навч. посіб. / В.В. Середа, Ю.С. Назар, Я.М. Когут та ін. – Львів : ЛьвДУВС, 2015. – 584 с.

3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Особлива частина : навч. посіб. : рекомендовано МОН України / Т.П. Мінка, О.М. Обушенко, Д.Г. Заброта та ін.— Х. : Право, 2013. – 312 с.

4. Леоненко М.І. Особливості стадійної побудови кримінального провадження за новим кримінальним процесуальним кодексом України / М.І. Леоненко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – 2013. № 1. – Том 26 (65). – С. 238-242.

5. Шумило М. Структура кримінально-процесуальної діяльності очікує на реформу / М. Шумило // Юридичний вісник України. – 2009. – № 42. – С. 6-10.

6. Суботін Д. Стадія як елемент системи кримінального процесу / Д. Суботін // Вісник Академії прокуратури України. – 2009. – № 4. – С.60-63.

7. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник / В.М. Тертишник. – К.: Алерта, 2014. – 440 с.

8. Методологические проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел / А.Ф. Вольнский, Д.В. Гребельский, В.Г. Самойлов и др. // Труды КВШ МВД СССР. – 1976. – № 8. – С. 3-34.

9. Підюков П.П. Оперативно-розшукова діяльність як форма застосування оперативно-розшукового права : правова природа і сутність поняття / П.П. Підюков, І.В. Сервецький, О.М. Юрченко // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2010. – № 1. – С. 428-435.

10. Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції: навчальний посібник / під загальною редакцією Ю.Ф. Кравченка. – К: ДПАУ НАДПСУ, 2005. – 480 с.

11. Орлов Ю.Ю. Розвиток форм оперативно-розшукової діяльності на сучасному етапі / Ю.Ю. Орлов // Науковий вісник НАВСУ. – 2012. – № 1. – Ч. 2. – С. 3-18.

12. Біляев В. О. Стратегія і тактика протидії злочинності засобами оперативно-розшукової діяльності (за матеріалами роботи підрозділів карного розшуку ОВС України) : монографія / В. О. Біляев. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2013. – 316 с.

13. Біляев В. О. Організаційно-тактичні форми оперативно-розшукової протидії злочинності / В. О. Біляев // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 3. – С. 184-186.

14. Душейко Г. О. Організаційно-тактичні основи реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії кримінальної справи : дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04 / Душейко Григорій Олександрович. – Х., 2001. – 276 с.

15. Татарин І.І. Окремі аспекти виявлення методами оперативно-розшукової діяльності способів корупційних діянь / І.І. Татарин // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2011. – № 1. – С. 166-170.

16. Халілев Р.А. Форми оперативно-розшукової діяльності та проблеми їх класифікації / Р.А. Халілев // Науковий вісник ЛьвДУВС. – 2010. – Спецвипуск № 2. – С. 205-213.

17. Шилін М.О. Оперативно-розшукова діяльність: проблеми визначення поняття / М.О. Шилін // Науковий вісник НАВСУ. – 2013. – № 1. – Ч. 2. – С. 84-95.

18. Халілев Р.А. Протидія злочинності на ґрунті етно-конфесійних суперечностей оперативно-розшуковими засобами: регіональний аспект : монографія / Р.А. Халілев. – Сімферополь : КрІОІ ОДУВС, 2011. – 444 с.

19. Оперативно-розсыскная деятельность : учеб. / под. ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова, А.Ю. Шумилова. – 2-е изд., доп и перераб. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 848 с.

Стащак Н.В. Современные признаки оперативно-розыскных форм противодействия преступности

В статье доказано, что оперативно-розыскным формам противодействия преступности, как и другим формам общественной деятельности, присущи определенные признаки, по которым их можно классифицировать на виды. На основании анализа существующих в оперативно-розыскной науке точек зрения относительно признаков форм оперативно-розыскной деятельности и их сравнения, в частности с советскими, украинскими и зарубежными умозаключениями ученых, предложено авторское видение признаков форм оперативно-розыскной деятельности.

Ключевые слова: *признаки, противодействие, оперативно-розыскные формы, преступность, криминальная полиция.*

Stashchak M.V. Modern signs of operative and search forms of counteraction crime

The article proved that the operative and search forms of combating crime, as well as other forms of social activity, inherent certain characteristics, according to which they can be classified into certain types. On the basis of existing operative and search activity science perspectives regarding signs forms of operative and search activities and their comparison, including the Soviet, Ukrainian and foreign scientists conclusions, offered authorial vision of signs of forms of operative and search activity.

Based on the analysis of scientific literature and empirical material studied, formulated new forms of investigative features, including:

1) comprehensive range of subjects authorized by applicable law to use operative and search capabilities within each form of operative and search activity;

2) the availability of specific facilities that are operational interest within each form of operative and search activity;

3) a specific number of participants of legal search operations at each stage of operative and search activity;

4) a special system of regulation as issues of organization and tactics of certain search operations and the use of investigative capabilities within specific forms of activity are regulated by departmental regulations of the closed nature;

5) the presence of specific of operative and search capabilities and measures used within certain forms of operative and search activity;

6) the presence of specific principles, according to which authorized operational units engaged in combating crime within the of operative and search forms;

7) temporality of each form of operative and search activity;

8) the presence of a special course of investigative case management relating to operational performance of various units of the criminal police and displayed in search operations documents classified as restricted.

In the special legal literature scholars views on the content and features of forms of operational activities are quite varied and ambiguous character, in this regard, in this article an attempt was made to their respective rethinking and synthesis.

Key words: *signs, counteraction, operative and search forms, criminality, criminal police.*

УДК 343.98

**Р.Л. Степанюк,
С.П. Ланта**

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙ І ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ США

У статті здійснено порівняльний аналіз організаційних і тактичних засад огляду місця події в Україні та США. Звернуто увагу на можливості впровадження позитивного американського досвіду діяльності слідчих оглядових груп. Запропоновано уточнити принципи тактики огляду, розглянути необхідність внесення змін до чинного КПК України, спрямованих на визначення процесуального статусу техніко-криміналістичного підрозділу як суб'єкта зі сторони обвинувачення, спрощення формальних процедур огляду місця події.

Ключові слова: *криміналістика, криміналістична тактика, кримінальне провадження, досудове розслідування, огляд місця події.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства ефективна протидія злочинності неможлива без широкого застосування органами досудового розслідування сучасних науково-технічних засобів, належних організаційних і тактичних методів і прийомів виявлення, фіксації, вилучення та використання доказів у кримінальному провадженні. Як відомо, невідкладною слідчою дією, що в більшості випадків розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів проводиться першою та має виключне значення для збирання матеріальних слідів кримінального правопорушення, є огляд місця події. Організація і тактика її проведення до-